

yetkisi verilmemektedir. Bu kanun tasarısı geçer veya geçmez; siz, her fikrinizi söylersiniz, ben, onlara bir şey demiyorum; ama, kamuoyunu yanıltmamak lazım. Biz, kimseye devleti temsil yetkisi vermiyoruz.

Değerli arkadaşlarım, işin doğrusunu öğrenelim. Bugün, akredite edilmiş Almanya Büyükelçisi Volkan Vural Paris'e giderse, orada devleti temsil edemez; onun temsil görevi, ancak, Almanya hudutları içerisinde; Fransa'ya gittiği zaman da devleti temsil edemez. Dolayısıyla, burada, kaçırılan; burada, ulufe dağıtılan; burada, teessüf edilen bir kanun tasarısı söz konusu değildir.

Bu duygular içerisinde saygılar sunuyorum, kanun tasarısına desteğinizi bekliyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Bakan.

Komisyon adına, Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı Sayın Biltekin Özdemir; buyurun efendim.

PLAN VE BÜTÇE KOMİSYONU BAŞKANI BİLTEKİN ÖZDEMİR (Samsun) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; gerçekten, Hükümetimizce Komisyonumuza verilen ve Komisyonumuzca da, ülkemizin uluslararası ilişkilerinde, Türk toplumunda tanınmış, üstün niteliklere ulaşmış ve onun bu birikiminden, belirli bir görev unvanı tevcih edilerek, belirli süreyle, belirli konularda yararlanma amacını güden bu iyi niyetli düzenlemenin, çeşitli konuşmacı arkadaşlarımız tarafından değerlendirilmesinde bazı endişelerin hâkim olduğunu mütahhede etmiş bulunuyoruz.

Şunu başlangıçta ifade edelim; burada, devlet ciddiyetiyle bağdaşmayacak hiçbir unsur ve espri aramamak gerekir. Devletimizi, burada ifade edildiği şekilde temsil etmeyecek hiçbir kişiye böyle bir unvanın tevcih edilmesini düşünmek de söz konusu değildir; hele hele, art niyet aramak haksızlık olur ve bu konu, Komisyonumuzda da bir alt komisyon oluşturularak, enine boyuna en iyi şekilde getirilmeye ve Hükümetçe önerilen biçimin daha da iyi hale getirilmesine gayret gösterilmiştir. Ancak, burada yapılan bütün eleştirileri, Plan ve Bütçe Komisyonu olarak büyük bir saygıyla karşılıyoruz. Burada ileri sürülen eleştirileri giderecek biçimde, daha iyi bir düzenlemenin yapılması konusunda da çalışmanın uygun olacağını mütalaa ediyoruz. Bu nedenle de, bilgilerinizi sunuyorum; bu tasarımı olgunlaştırmak üzere Plan ve Bütçe Komisyonu olarak, tekrar, üzerinde çalışmak için geri çekiyor; hepinize saygılar sunuyorum. (RP, DSP ve CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Özdemir.

Tasarı, Komisyon tarafından, bir defaya mahsus olmak üzere geri çekilmiştir.

2. – *Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan ve 4 arkadaşının; Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Başlığı ile Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu İçtüzüğe Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında İçtüzük Teklifi ile İstanbul Milletvekili Emin Kul'un; Gümüşhane Milletvekili M. Oltan Sungurlu'nun; Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın; İzmir Milletvekili Gencay Gürün ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan'ın; Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli'nin; Kocaeli Milletvekili Şeyket Kazan ve 6 Arkadaşının; Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün; Kayseri Milletvekili Recep Kırış'ın; Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Oya Arslan'ın ve Hatay Milletvekili Atilla Sav'ın; Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/158, 2/30, 2/52, 2/67, 2/89, 2/161, 2/176, 2/177, 2/178, 2/183, 2/204) (S. Sayısı : 13) (1)*

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri "Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler" kısmının 2 nci sırasında yer alan Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan ve 4 arkadaşının; Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Başlığı ile Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu İçtüzüğe Bazı

(1) 13 S. Sayılı Basmayazı Tutanağı eklidir.

Maddeler Eklenmesi Hakkında İttüzük Teklifi ile İstanbul Milletvekili Emin Kul'un; Gümüşhane Milletvekili M. Oltan Sungurlu'nun; Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın; İzmir Milletvekili Gencay Gürün ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan'ın; Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli'nin; Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 6 arkadaşının; Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün; Kayseri Milletvekili Recep Kırış'ın; Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Oya Araslı'nın ve Hatay Milletvekili Atıla Sav'ın; Millet Meclisi İttüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair İttüzük Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporunun müzakerelerine başlıyoruz.

Komisyon?.. Burada.

Başkanlık temsilcisi Sayın Genç burada.

Hükümet?..

TBMM BAŞKANVEKİLİ KAMER GENÇ (Tunceli) – Hükümete gerek yok Sayın Başkan.

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, komisyon raporunun okunup okunmaması hususunu oylarınıza sunacağım; ancak, daha önce, Sayın Ömer Faruk Ekinci ve arkadaşlarının bir yoklama talebi var.

Talebinizde ısrarlı mısınız; geri alıyor musunuz?

AHMET CEMİL TUNÇ (Elazığ) – Geri alıyoruz Sayın Başkan.

BAŞKAN – Komisyon raporunun okunup okunmaması hususunu oylarınıza sunacağım: Raporun okunmasını kabul edenler... Kabul etmeyenler... Raporun okunması kabul edilmiştir.

Komisyon raporunu okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Başkanlığınızca, Komisyonumuza; 28.3.1996 tarihinde gönderilen;

İstanbul Milletvekili Emin Kul'un; TBMM İttüzüğünün 102 nci Maddesinin Sonuna Bir Fıkra Eklenmesi ile 103 üncü Maddesinin 3 üncü Fıkrasının Değiştirilmesine Dair İttüzük Teklifi. (2/30),

Gümüşhane Milletvekili M. Oltan Sungurlu'nun; Millet Meclisi İttüzüğüne Bir Fıkra ve Bir Madde Eklenmesine Dair İttüzük Teklifi. (2/52),

Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın; Millet Meclisi İttüzüğünün 20 nci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında İttüzük Teklifi. (2/67),

İzmir Milletvekili Gencay Gürün ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan'ın; Millet Meclisi İttüzüğünün 20 nci Maddesine Bir Bent Eklenmesi Hakkında İttüzük Teklifi. (2/89),

Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan ve 4 Arkadaşının; Millet Meclisi İttüzüğünün Başlığı ile Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu İttüzüğe Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında İttüzük Teklifi. (2/158),

Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemli'nin; Millet Meclisi İttüzüğünün 55 inci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında İttüzük Teklifi. (2/161),

3.4.1996 tarihinde gönderilen;

Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 6 Arkadaşının; Millet Meclisi İttüzüğünün Adının ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair İttüzük Teklifi. (2/176).

Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün; Türkiye Büyük Millet Meclisi İttüzüğünün 25 inci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair İttüzük Teklifi. (2/177),

Kayseri Milletvekili Recep Kırış'ın Millet Meclisi İttüzüğünde Değişiklik Yapılması Hakkında Tüzük Teklifi. (2/178),

4.4.1996 tarihinde gönderilen,

Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Oya Araslı'nın; Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 9 ve 11 inci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında İçtüzük Teklifi. (2/183) ve

9.4.1996 tarihinde gönderilen,

Hatay Milletvekili Atıla Sav'ın; Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 105 inci Maddesinin Son Fıkrası'nın Değiştirilmesine Dair İçtüzük Teklifi (2/204),

3.4.1996 tarihli toplantı gündemine alınmıştır.

Bu toplantıda, komisyonumuzda temsil edilen her siyasi parti grubundan birer üyenin katılması ile kurulan beş kişilik bir alt komisyonun ilk incelemeyi yapması kararlaştırılmıştır.

Alt Komisyonun raporu, Komisyonumuzun 11 ve 16.4.1996 tarihli toplantılarında görüşülmüştür.

Anayasanın 95 inci maddesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarını kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürüteceğini hükme bağlamış, geçici 6 ncı maddesi ise "Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için, kendi İçtüzükleri yapılıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan İçtüzüğü'nün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır" hükmünü getirmiştir. Bu hükümler doğrultusunda hazırlanan tekliflerin tümü Komisyonumuzca değerlendirilmiştir.

Daha sonra, Komisyonumuzun onüç üyesinin, İçtüzüğü'nün 44 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca istedikleri yeniden görüşme önergesi 18.4.1996 tarihli toplantı gündemine alınmıştır. Bu toplantıda, 87 nci madde olarak düzenlenen "değişiklik önergeleri" başlıklı madde ile, "Temel Kanunlar" başlıklı 91 inci madde, Hatay Milletvekili Atıla Sav'ın 2/204 sayılı teklifinin kabulü ile metne eklenen 105 inci maddenin son fıkrasının son cümlesinin metinden çıkartılmasına ilişkin düzenleme, önerge doğrultusunda yeniden değerlendirilmiştir.

Komisyonumuzca yapılan düzenlemeler aşağıda sunulmuştur.

1 inci madde ile, Anayasa hükümleri ve tek meclis sisteminin gereği olarak İçtüzükte geçen ibare, ifade, kelime ve deyimler çıkartılmış, değiştirilmiş ve eklenmiştir.

2 nci madde ile İçtüzüğü'nün 5 inci maddesi,

3 üncü madde ile 7 nci maddesi,

4 üncü madde ile 10 uncu maddesi ve

5 inci madde ile 11 inci maddelerinin son fıkrasının ilk cümlesi Anayasaya uygun düzenlenmiştir.

6 ncı madde ile "Başkanın görevleri"ni düzenleyen 14 üncü maddenin 6 ncı bendi, uygulamalar göz önüne alınarak Meclis Başkanının komisyonları denetlemek görevine, haklı bir neden olmaksızın işlerde birikme olması halinde komisyon başkanını ve üyelerini uyarma hususunun eklenmesi ile kabul edilmiştir.

7 nci madde ile komisyonları belirleyen 20 nci madde düzenlenmektedir. Komisyonumuz, 2/158 sayılı teklifin metnini benimsemekle beraber, Sanayi, Ticaret, Tabii Kaynaklar, Enerji ve Teknoloji Komisyonuna günümüz koşullarında bilime verilen değeri göz önüne alınarak "Bilim" konusunu da eklemiştir. Ayrıca, komisyonumuz, komisyonların görevlerinin ayrı ayrı madde metninde sayılmasının uygulamada fayda sağlamayacağını kabul etmiş, teklifin bu maddesine ait gerekçesi benimsendiği için de buraya aynen aktarmak yerine bu gerekçeye atıfta bulunulmasını da kararlaştırmıştır. Ayrıca, komisyon seçimlerini tamamladığından bu maddenin ikinci devre komisyon seçimlerinde yürürlüğe girmesi kararlaştırılmış ve yürürlük maddesi de buna göre düzenlenmiştir.

8 inci madde ile İttüzüğün 23 üncü maddesi yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile esas ve tali komisyonlara aynı anda havale usulü getirilmiş, 37 nci maddede tali komisyonlara on günlük süre tanınmış ve bu süre içinde cevap alınamadığından esas komisyonun konuyu görüşmesine olanak sağlayarak uygulamada görülen aksamanın giderilmesi amaçlanmıştır.

9 uncu madde ile İttüzüğün 25 inci maddesi 24 üncü madde olarak; yeni kurulan hükümetin güvenoyu almasından itibaren on gün içinde iktidar grubu veya gruplarının istemi üzerine komisyonların başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimlerinin yenilenebilmesine olanak sağlayan bir düzenleme son fıkra olarak eklenerek kabul edilmiştir.

10 uncu madde ile komisyonlarda inceleme süresini düzenleyen 38 inci madde 37 nci madde olarak, 23 üncü maddede yapılan değişikliğe paralel ve uygulamaya açıklık getirecek şekilde düzenlenmiştir.

11 inci madde ile İttüzüğün 60 ncı maddesi 59 uncu madde olarak ve ikinci fıkrasının sonuna eklenen cümle ile Hükümetin gündem dışı söz talebinde siyasi parti gruplarının yanı sıra grubu bulunmayan milletvekillerinin de konuşabilmesi için bir milletvekiline söz verilmesi esası getirilerek düzenlenmiştir.

12 nci madde ile İttüzüğün 79 uncu maddesi 78 inci madde olarak ve son cümlesi değiştirilerek, Bakanlar Kurulunun önceliğini bir yazı ile açıkça bildirdiği kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülebilmesi esası getirilmiştir.

13 üncü madde ile İttüzüğün değişiklik önergelerini düzenleyen 88 inci maddesi 87 nci madde olarak, geçmiş uygulamalar gözönüne alınarak Genel Kurul çalışmalarına rahatlık getirecek şekilde düzenlenmiştir. Teklifin bu maddesine; gerekçesinin okunmasını isteyen teklif sahibine önergesi hakkında söz verilmemesini düzenleyen bir cümle bu nedenle eklenmiştir.

14 madde ile tek meclis sisteminin gereği olarak "Genel Kurulda yeniden görüşme"yi düzenleyen 89 uncu madde eklenmiştir.

15 inci madde ile İttüzükte yer almayan ve uygulamada karşılaşılan sıkıntılarını gidermeye yönelik olarak yetki kanunları ile kanun hükmünde kararnamelemlerin görüşülme usulünü düzenleyen 90 ncı madde İttüzüğe eklenmiştir.

16 ncı madde ile "Temel kanunlar" başlığı altında Medeni Kanun, Ceza Kanunu gibi çok sayıda madde içeren kanunların bütünlüyle veya kapsamlı değişikliğinde özel görüşme usulü getirilmesine olanak sağlayan bir düzenleme 91 inci madde olarak eklenmiştir.

17 nci madde ile İttüzüğün 91 inci maddesi 93 üncü madde olarak ve son fıkrası ve

18 inci madde ile de 92 nci maddesi 94 üncü madde olarak, Anayasanın 175 inci maddesine uygun ve Anayasa değişiklikleri sırasında uygulamada karşılaşılan sorunlara açıklık getirecek şekilde değiştirilmiştir.

19 uncu madde ile "soru"yu düzenleyen 94 üncü madde 96 ncı madde olarak düzenlenmiş, bu madde kapsamında değerlendirilen 95 inci maddeyi İttüzükten çıkarılmıştır.

20 nci madde ile "sözlü sorunun gündeme alınması ve cevaplandırılmasını" düzenleyen 97 nci madde 2/158 sayılı teklifteki haliyle benimsenmiş ancak, üç birleşim cevaplandırılmayan sözlü soruların yazılı soruya çevrilmesi esası kabul edilmiştir.

21 inci madde ile "yazılı sorunun cevabı"nı düzenleyen 96 ncı madde 98 inci madde olarak, sürelerin kısaltılması ve sorunun cevaplandırılmaması halinde durumun Gelen Kağıtlarda ilan edilmesini öngören düzenlemenin yapılması ile uygulamada tıkanmaları önleyecek biçimde kabul edilmiştir.

27 nci madde ile İttüztüğün 103 üncü maddesi 104 üncü madde olarak ve ikinci fıkrasının sonuna araştırma komisyonlarının çalışma sürelerini kesin belirleyen ve süresi içinde çalışmalarını tamamlamaları halinde Genel Kurulda görüşme açılmasına olanak sağlayan düzenlemenin eklenmesi ile kabul edilmiştir.

23 üncü madde ile İttüztüğün "Gensoru"yu düzenleyen 107 nci maddesi 105 inci madde olarak Anayasanın 99 uncu maddesine uygun biçimde kabul edilmiştir.

24 üncü madde ile çift meclis sisteminde Millet Meclisi İttüztüğünde yer almayan "Meclis Soruşturması ve Yüce Divana Sevk" başlığı altında BEŞİNCİ BÖLÜM olarak 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112 ve 113 üncü maddeler İttüztüğe eklenmiştir.

25 inci madde ile yukarıda anılan nedenle İttüztükte yer almayan "Dilekçelerin İncelenmesi ve Karara Bağlanması Esas ve Usulleri" başlığı altında YEDİNCİ KISIM olarak 114, 115, 116, 117, 118 ve 119 uncu maddeler eklenmiştir.

26 ncı madde olarak "Cumhurbaşkanı Seçimi, Güven İstemi, Olağanüstü Yönetim Usulleri ve Silahlı Kuvvetlerle İlgili Kararlar" başlığı altında SEKİZİNCİ KISIM olarak 120, 121, 125, 126, 127, 128 ve 129 uncu maddeler eklenmiş, bu bölümde yer alması uygun görülen 104, 105 ve 106 ncı maddeler 122, 123 ve 124 üncü maddeler olarak eklenmiştir.

27 nci madde ile DOKUZUNCU KISIM'da "üyeliğin düşmesi" başlığı altında 112, 113 ve 114 üncü maddeler Anayasanın 84 üncü maddesinde yapılan değişikliğe uygun olarak ve 134, 135, 136 ve 137 nci maddeler olarak kabul edilmiştir.

Komisyonumuz, yapılan tüm bu değişiklikler sonucu kısım ve bölüm numaralarını da teselsül ettirmiştir.

29 ve 30 uncu maddelerde de yürürlük ve yürütme hükümleri düzenlenmiştir.

Raporumuz, Genel Kurulun onayına arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan	Başkanvekili
Metin Emiroğlu	Ahmet İyimaya
Malatya	Amasya
	Söz hakkım saklıdır
Sözcü	Üye
Nejat Arseven	Uğur Aksöz
Ankara	Adana
Üye	Üye
Cemil Erhan	Mehmet Altınsoy
Ağrı	Aksaray
	Söz hakkım mahfuzdur
Üye	Üye
M. Seyfi Oktay	Lütfü Esengün
Ankara	Erzurum
İmzada bulunamadı (Karşı oyu ekli)	Muhallifim
Üye	Üye
Atilla Sav	Süleyman Arif Emre
Hatay	İstanbul
Karşı oyu verdim	Muhallifim

Üye
M. Ali Şahin
İstanbul
Muhalefîm
Üye
Ahmet Dökülmez
K. Maraş
Muhalefîm
Üye
Abdülkadir Baş
Nevşehir
Söz hakkım saklıdır
Üye
İhsan Çabuk
Ordu
Üye
M. Fevzi Şıhanlıoğlu
Şanlıurfa

Üye
Işın Çelebi
İzmir
Söz hakkım saklı
Üye
Sümer Oral
Manisa
Üye
Ergun Özkan
Niğde
Üye
Metin Bostancıoğlu
Sinop
Üye
Hikmet Sami Türk
Trabzon
Karşı oy yazım eklidir

Üye
Mahmut Yılbaş
Van

KARŞIOY YAZISI

(İçtüzüğün 105 inci maddesi değişikliği)

İçtüzüğün 105 inci maddesinin son fıkrasının son cümlesi “güvenoyu verenlerin sayısı, güvensizlik oyu verenlerden fazla ise Bakanlar Kurulu güven almış olur” hükmünü koymaktadır.

Bu kural Anayasanın 96 ncı maddesine aykırıdır. Çünkü Anayasanın 96 ncı maddesi “... Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak, karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz” demektedir.

Bu bir ilke kuralıdır. Anayasada tersine bir hüküm yoksa bütün kararlarda bu yeter sayı uygulanır. Bu sayıyı sağlamayan oylama ile karar alınmış olamaz.

Anayasada özel nitelikli çoğunluk gerektiren çeşitli maddeler vardır. Örneğin 99 ve 111 inci maddelerde güvensizlik oyu için üye tam sayısının salt çoğunluğu aranmaktadır. Ayrıca 84 üncü maddede salt çoğunluk; 94 ve 102 ncı maddelerde seçim için özel çoğunluk aranmaktadır.

Anayasanın 110 uncu maddesinin son fıkrasında güvenoyu için özel bir oylama ve yetersayı öngörülmemiştir. Bu durumda uygulanacak kural 96 ncı maddedeki hükümdür.

İçtüzüğün 105 inci maddesinin son fıkrasında “güven oylaması açık oyla genel hükümlere göre yapılır” denmektedir. Buradaki genel hüküm Anayasanın 100 üncü maddesinin delâletiyle 96 ncı maddenin uygulanmasını gerektirir.

Bu durumda İttüztüğün 105 inci maddesinin son fıkrasının son iki tilmcesi birbiriyle çelişmektedir.

Anayasanın Geçici 6 ncı Maddesi "... yltırlılıkte olan İttüztüğün Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır" demektir. Bu hükme göre esasen İttüztüğün 105 inci maddesinin son fıkrasının son tilmcesi Anayasaya aykırılığı nedeniyle mülğadır, yltırlılıktan kalkmıştır.

Anayasa Komisyonu önce bu yoldaki kanun teklifimizi kabul ederek, anılan cümlelerin metinden çıkarılması suretiyle İttüztüğün değıştirilmesini benimsemiştir.

Daha sonra görüşmelerin yinelenmesi (tekrir-i mützakere) istemi üzerine İttüztüğe uygun olmayan bir usulle komisyon yeniden toplantıya çağırılmış ve konu yeniden görüşmeye açılmıştır. Yapılan oylamada, çağrı usulü İttüztüğe aykırı olduğı gibi işin esası bakımından da Komisyonun 105 inci maddeyle ilgili kararı da yukarıda belirtilen nedenlerle Anayasaya aykırı bulunduğundan çoğunluğun görüşüne karşıyız ve Genel Kurulda söz ve oy hakkımızı saklı tutuyoruz.

18.4.1996

Atila Sav
Hatay

Seyfi Oktay
Ankara

KARŞIOY YAZISI

Anayasanın 68 inci maddesinde siyasî partilerin demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları olduğunu; 94 üncü maddesinde siyasal parti gruplarının Başkanlık Divanına üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenleneceğini belirtmiştir. Bu hükümler doğrultusunda siyasal parti gruplarına en az birer başkanvekilliğı sağlayacak bir düzenleme yapılmasının İttüztüğün Anayasayla uyumunun gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.

Bu nedenle 9 üncü maddeye "... Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca kabul edilecek sayıda başkanvekilliğı, idare amirliğı ve kâtip üyeden kurulur" ibaresinin konmasını; 11 inci maddenin ikinci fıkrasına da "her siyasî parti grubuna en az birer başkanvekilliğı verilecek biçimde değıştirilmesi görüşündeyim. Bu nedenle çoğunluğa katılmıyor; karşı oy kullanıyorum.

Atila Sav
Hatay

KARŞIOY YAZISI

Anayasa Komisyonunun kabul ettiğı İttüzük Teklifi metninde yer alan bazı düzenlemelerin aşğıda kısaca açıklanan nedenlerle yerinde ve/veya Anayasaya uygun olmadığı düşüncesindeyim.

1. Madde 7. – Bu madde ile değıştirilen Millet Meclisi İttüztüğünün 20 ncı maddesiyle Dışışleri ve Millî Savunma Komisyonlarının birleştirilmesi, her iki komisyonun asıl görev alanlarının farklılığı nedeniyle yerinde olmamıştır. Aynı biçimde Çevre ve Turizm Komisyonu ile Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunun da ayrı birer komisyon durumuna getirilmesi, konularının önemi bakımından yararlı olacaktır.

2. Madde 15. – Bu madde ile Millet Meclisi İttüztüğüne eklenen yeni 90 ıncı maddenin IV üncü fıkrası 1 inci yarı cümlesinin "Kanun hükmünde kararname, -varsa- sonraki değışiklikleriyle birleştirilerek bütünüyle görtülür..." biçiminde düzeltilmesi, fıkranın anlamı üzerinde herhangi bir duraksamaya yer verilmemesi bakımından uygun olacaktır.

3. Madde 19. – Bu madde ile Millet Meclisi İttüztüğünün "Sorulamayacak konular" kenar başlıklı 95 inci maddesinin kaldırılması yerinde olmamıştır. Başkanlıkça kabul edilmeyecek soruların İttüzükte belirtilmesinde yarar vardır. Nitekim 25 inci madde ile eklenen yeni 115 inci maddede Dilçe Komisyonunda görtülmeyecek konuların Başkanlık Divanınca ayrılması öngörülmüştür.

4. Madde 24. – Bu madde ile Millet Meclisi İktüzüğüne eklenen yeni 111 inci maddenin IV üncü fıkrasının başlangıcındaki “Komisyonun, Yüce Divana sevk edilmesi yönündeki...” ibaresi, yanlış anlamaya meydan verilmemesi için “Komisyonun Yüce Divana sevk yönündeki...” biçiminde düzeltilmelidir.

5. Madde 26. – a) Bu madde ile Millet Meclisi İktüzüğüne eklenen yeni 125 inci maddenin III üncü fıkrasında Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanan olağanüstü halin kaldırılması veya süresinin kısaltılması yolunda siyasi parti grupları veya en az yirmi milletvekilince verilecek önergeler üzerine yapılacak işlemler gösterilmektedir. Yine 26 ncı madde ile İktüzüğe eklenen yeni 126 ncı maddenin II nci fıkrasına göre aynı düzenleme, sıkıyönetim kararları hakkında da uygulanacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı İktüzüğünün “Sıkıyönetimle ilgili” 26 ncı maddesinden alınan bu düzenleme, olağanüstü hal veya sıkıyönetim kararları, sürelerinin kısaltılması veya uzatılması yönündeki önergelerle birlikte Mecliste görüşülerek onaylandıktan sonra aynı konunun sürekli olarak tartışmaya açık tutulmasında yarar yoktur. Kaldı ki Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanan olağanüstü hal veya sıkıyönetimin Bakanlar Kurulunun istemi üzerine kaldırılması veya süresinin değiştirilmesi, yeni 126 ncı maddenin IV üncü fıkrasında düzenlenmiş bulunmaktadır.

Öte yandan, Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı İktüzüğünün 26 ncı maddesinin I inci fıkra 2 nci cümlesinde düzenlenen uzatma istemlerinin yeni 125 inci maddenin IV üncü fıkrasında sürenin değiştirilmesi ve olağanüstü hal veya sıkıyönetimin kaldırılması istemleriyle birlikte düzenlenmesi sonucunda II ve III üncü fıkralarda I inci fıkraya yapılan yollamalardaki “veya istemde” ve “veya istemler” ibareleri, anlamlarını yitirmiş bulunmaktadır.

b) Yine 26 ncı madde ile Millet Meclisi İktüzüğüne eklenen yeni 128 ve 129 uncu maddelerde, Anayasanın 92 ncı maddesi uyarınca savaş hali ilanı, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına belli bir süre için izin verme kararlarının “Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğu ile” alınacağı hükme bağlanmıştır. Oysa Anayasanın 92 ncı maddesinde herhangi bir karar yetersayısı öngörülmediği için; bu konularda Anayasanın 96 ncı maddesindeki genel toplantı ve karar yetersayıları, uygulama alanı bulacaktır. Dolayısıyla bu yetersayıların İktüzüğe eklenen yeni 128 ve 129 uncu maddelerle Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısı üzerinden hesaplanan bir salt çoğunluğa yükseltilmesi, Anayasaya aykırıdır.

Kaldı ki ülke savunması için bazı durumlarda süratle alınması gerekebilecek bu kararların zorlaştırılmasında yarar yoktur. Kayda değer ki, yeni 128 ve 129 uncu maddelere kaynaklık eden Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısı İktüzüğünün 24 ve 25 inci maddelerinde de herhangi bir karar yetersayısı öngörülmemiş; konu, 1982 Anayasasının 96 ncı maddesine tekabül eden 1961 Anayasasının 86 ncı maddesine bırakılmıştır.

6. Madde 27. – Bu madde ile Millet Meclisi İktüzüğüne eklenen yeni 134 üncü madde, burada sıralanan üyeliğin düşmesi nedenleri zaten 135-137 ncı maddelerinde ayrı ayrı düzenlendiği için gereksizdir. O nedenle doğrudan doğruya hiçbir hüküm getirmeyen, sadece uygulanacak hükümler için izleyen maddelere yollama yapan böyle bir maddenin İktüzükten çıkarılması uygun olacaktır.

Prof. Dr. Hikmet Sami Türk

Trabzon

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, Anayasa Komisyonu raporu ve karşı oy yazılarının okunması tamamlanmıştır.

Şimdi, teklifin tümü üzerinde görüşmeye başlayacağız; ancak, daha önce, Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili Sayın Önder Sav'ın bir başvurusu var. Sayın Sav, "görülmekte olan Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğüyle ilgili tekliflere ilişkin rapor ve metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk kez bugünkü gündemine girmiştir; pek çok Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesine yeni dağıtılmıştır; üyelerin hazırlık yapmasına olanak tanınmamıştır; İçtüzüğün 53 üncü maddesindeki süreye uyulmamış ve bir usul hatası yapılmıştır" diyor.

Ancak, dağıtılmış olan gündemin 14 üncü sayfasına bakılırsa, bu İçtüzük teklifinin dağıtımının 6.5.1996 tarihinde yapıldığını, dolayısıyla, bugün ayın 8'i olduğuna göre, İçtüzüğümüzün 53 üncü maddesindeki 48 saatlik sürenin tamamlanmış olduğunu ve bu çerçevede, Başkanlığın bir usul hatasının bulunmadığını beyan ediyor ve teklifin tümü üzerindeki görüşmelere geçiyorum...

AYDIN GÜVEN GÜRKAN (İzmir) – Sayın Başkan, yerimden, sizin sözünüze ilgili bir cümle söyleyebilir miyim...

BAŞKAN – Buyurun.

AYDIN GÜVEN GÜRKAN (İzmir) – Maalesef, Meclisin Arşiv Bölümü; yani, bu görevi yapan, dağıtım görevini yapan Arşiv Bölümü düzenli bir biçimde çalışmıyor. Bu, hiç kimseye ayın 6'sında gelmemiştir. Her seferinde dağıttıklarını iddia ediyorlar; ama, hiçbir biçimde fiilî dağıtım yapmıyorlar.

Takdirlerinize arz ediyorum.

ÖNDER SAV (Ankara) – Sayın Başkan, ben Grup Başkanvekiliyim, ama daha önce elime geçmedi; burada dağıtıldı. Tabii, sizin sözünüze itibar etmek durumundayım.

BAŞKAN – Şimdi, Arşiv Bölümünün dağıtımında herhangi bir sorun varsa bunu değerlendireceğiz; ama, şu an, 48 saatlik süre dolduğu için görüşmelere geçmek zorundayız.

ALİ OĞUZ (İstanbul) – Sayın Başkan...

BAŞKAN – Lütfen, artık tartışmayalım.

HİKMET ULUGBAY (Ankara) – Yoklama yapalım Sayın Başkan.

BAŞKAN – Bu safhada yoklama yapamayız efendim; çünkü, şu anda oylama yapmıyoruz; ancak, istenirse, oylama sırasında yapabiliriz.

Doğru Yol Partisi Grubu adına, Sayın İyimaya; buyurun.

DYP GRUBU ADINA AHMET İYİMAYA (Amasya) – Değerli Başkan, Parlamentonun değerli üyeleri; Doğru Yol Partisi adına, İçtüzük Değişikliği Teklifi üzerindeki görüşlerimizi arz etmek üzere huzurunuzdayım. Bu vesileyle, hepinize saygılar sunuyorum.

Değerli Başkan, İçtüzük, gerçekten, Parlamentonun sağlıklı çalışmasını sağlayan temel kurallardır. Onun için, İçtüzüğe, kimi anayasa hukukçuları, açıkça "sessiz anayasa" adını vermişlerdir. Peşinen belirtelim ki, önümüzde kurallaştırmaya çalıştığımız, oluşturmaya çalıştığımız İçtüzük metni, bu Parlamentonun iç faaliyetlerini, iç düzenini tamamiyle radikal parlamento (parlamentar radikalizm) ilkesini gerçekleştirecek bütünselliğe, kümülatif bir yapıya sahip değildir. Esasen, bunun böyle olduğunu gerekçeden rahatlıkla anlıyoruz.

Bir defa, Parlamentonun tarihî gelişimi içerisinde ulaştığı seviyesine uygun mükemmel bir kodifikasyona gidebilmemiz için yapılması zorunlu önemli çalışmalar vardır ki, bu çalışmalar, bu kuralların hazırlanması sırasında esirgenmiştir denebilir. Gerçekten, 1876 yılından bu yana hukukî varlığını önemli değişikliklerle aşağı yukarı devam ettirmekte olan bu kurallar düzenini sağlıklı temele oturtabilmemiz için, Parlamentonun teamüllerinin, Parlamentonun şu ana kadar yaşadığı problemlerin arşiv deposundan çıkarılıp bir kural düzenine gidilmesi gerekirdi, mukayeseli hukuk

verilerinden yararlanılması gerekirdi -azamî ölçüde değil ama asgarî ölçüde yararlanılmıştır- parlamento hukukuyla ilgili bilimsel verilerin ortaya konması, derlenmesi, ondan sonra kural düzenine gidilmesi gerekirdi; bu, yapılmamıştır. Anayasa Mahkememizin bu konularda ciddi önemli kararları vardır; bunların derlenip, buradaki düşüncelerin Parlamantonun süzgecinden geçirilerek kural düzenine gidilmesi gerekirdi; bu, yapılmamıştır.

Aslında, şu anda, Yüce Heyetin, Yüce Parlamantonun, bu kural düzeniyle yapmakta olduğu faaliyetin temelinde, 1982 Anayasasının geçici 6 ncı maddesinde öngörülen geçiş hükmünün gereğini yerine getirmek ve gözlenebilen tıkanıklıkları ortadan kaldırabilmek hususu vardır. Gerçekten, bu çalışmada, tatillerle ilgili, ara verme ve tatilde çağrıyla ilgili, başkanlık seçimiyle ilgili, divanın oluşturulmasıyla, yetki kanunu ve kanun hükmünde karamamelerle, cumhurbaşkanlığı seçimiyle, olağanüstü haller rejimiyle, milletvekilliğinin sona ermesi ve Meclis soruşturmasıyla ilgili bölümler, tamamen, Anayasamızda tanzim edilmiş yatay normların içtüzüğe intikali, yani anayasal rehabilitasyon ve anayasaya uygunluğa yönelik bir çalışma olarak görülmektedir.

Değerli Başkanım, değerli arkadaşlar; memnuniyetle belirtmek zorundayız ki, bu İçtüzük değişikliği teklifinde, önceki çalışmalarda gözlenen kimi tıkanıklıkları giderici; yani, yasama ekonomisi ilkesini, prensibini gözetici düzenlemeler de vardır. Gerçekten, komisyonların çalışması, komisyonlara hep birlikte havale yapılması gibi kurallar, bir de değişiklik önergeleriyle ilgili getirilen yeni ilkeler, bu prensibe yönelik olup, obstrüksiyonları da engellemeleri de önleyici içerik taşımaktadır.

Bence, bu İçtüzük değişikliği teklifinin en büyük iki özelliği, iki yeniliği vardır. Birincisi, başka kanunlarla yapılması gereken düzenlemelerin ilgisiz kanunlara monte edilmesi yoluyla hukuk kuralı üretmenin, kanun yapmanın yasaklanmasıdır. Sözelimi, bir bütçe kanununa ilgisiz bir kanun eklenmesi, bir trafik kanununa, diyelim ki, bir gayri menkul hukukuna taalluk eden bir kanun eklenmesi, bu düzenlemeyle açıkça yasaklanmaktadır ki, bu, yasama tekniğinin ve yasama sanatının en belirgin ilkesinin buraya girmiş olması, çok memnuniyet vericidir, sevindiricidir.

Değerli arkadaşlarım, ikinci bir yenilik -bu, aşağı yukarı bütün çağdaş parlamentoların iç çalışma, iç düzen faaliyetlerinde vardır- temel kanunlarla ilgili olarak, Meclisteki görüşmeler için, her kanunun niteliğine göre, özel görüşme ve özel oylama, müzakere usullerinin benimsenebilmiş olması; yani, usul ve şekil serbestisinin tanınmış olmasıdır. Gerçekten, Parlamento dışında bilimsel komisyonlar oluşturuluyor, medenî kanun hazırlanıyor, ceza kanunu hazırlanıyor; iki yıllık, üç yıllık, dört yıllık faaliyet... Böylesi ciddi bir çalışmanın, Parlamantonun şu düzeni içerisinde, bir senede, iki senede buradan geçirilmesi mümkün değil.

İşte, bu gibi temel kanunların, kapsamlı veya temelden değiştirilmesini veya yeniden inşasını öngören yasama çalışmalarında, temel kanun inşalarında, Parlamento, Danışma Kurulunun oybirliğiyle alacağı usul içerisinde, seri şekilde bu çalışmaları kanunlaştıracaktır ki, Parlamantonun bu yapısı içerisinde, bu kural, gerçekten bir reform kuralı olarak kabul edilmelidir; Alman tüzüğünde çok önceleri benimsenmiştir; bizde, gecikmiş bir kabul olarak görüyoruz.

Değerli arkadaşlar, şunu peşinen söyleyeyim -ki, Partimin görüşü de o doğrultudadır- bu Parlamento, ciddi bir İçtüzük çalışmasına girmelidir, başlamalıdır; İçtüzüğün şu kısmî değişikliğiyle yetinilmemesi gerekir. İçtüzük hilelerini, obstrüksiyonları (engellemeleri) önleyici, deontolojiyi, müzakere ahlakını, adabını ortaya koyucu; muhalefetin de katılmasını sağlayan, bir sanat değerinde, hukuk kuralını inşa eden, kümülatif bir içtüzük düzenlemesi şarttır; bunun asgarî şartı, parlamento hukukundan faydalanmaktır, onun ilmi inşайдan faydalanmaktır, mukayeseli hukuk verilerinden faydalanmaktır Daimî bir komisyonun ihdasıyla, bu dönemde böyle bir çalışmanın yapılabileceğini düşünmekteyiz. Bu çalışmanın -zannediyorum, bu yasama döneminde, şu anda sıra iti-

barıyla ikinci faaliyetler- memleketimize, milletimize, evvela Parlamentomuza hayırlı uğurlu olmasını diler, hepinize gönülden saygılar sunarım efendim. (DYP, ANAP ve CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın İyimaya.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına, Sayın Oya Araslı; buyurun efendim. (CHP sıralarından alkışlar)

Süreniz 20 dakikadır Sayın Araslı.

CHP GRUBU ADINA OYA ARASLI (İçel) – Sayın Başkan, değerli üyeler; sizleri saygıyla selamlayarak sözlerime başlamak isterim.

İçtüzüklerin, parlamentolu rejimlerdeki yeri çok önemlidir. Parlamentoların bütün çalışmaları içtüzük hükümleri tarafından düzenlenir ve bu nitelikleri itibarıyla içtüzükler, bir tür, anayasa muamelesi ve saygısı görürler.

Bizim Anayasamız, 95 inci maddesinde "Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür" der. Ama, bizim Parlamentomuz, 1982 Anayasası hükümlerine dayalı olarak henüz bir içtüzük ortaya çıkaramamıştır. Anayasamızın, 1982 yılında yürürlüğe girdiğinden bugüne kadar bu konuda birtakım denemeler yapılmıştır; ama, ne yazık ki hiçbirisi, 1982 Anayasası hükümlerine dayalı bir içtüzüğü yürürlüğe koyma noktasına gelememiştir. Bu durum, birçok sakıncaların ve birçok sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü, Anayasamızın geçici 6 ncı maddesindeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için, kendi içtüzükleri yapıncaya kadar, Millet Meclisinin, 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan içtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümlerinin uygulanacağı doğrultusundaki düzenlemesine dayalı olarak işlem yapılmaktadır. 1980 öncesindeki Anayasanın getirdiği hükümlere dayalı olarak yapılmış bir içtüzüğün, ondan tamamen ayrı bir felsefeye dayalı olarak şekillenmiş bulunan 1982 Anayasası doğrultusunda çalışmalar yapan bir Türkiye Büyük Millet Meclisinin gereksinimlerine hiçbir şekilde ve sağlıklı yolda yardımcı olamayacağı açıktır. Bu durum, bir an önce yeni bir içtüzük yapma yükümlülüğü ve görevi ile Türkiye Büyük Millet Meclisini karşı karşıya bırakmaktadır. Dileriz ki, bundan önceki Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulları gibi, bu Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu da, bu konuda birtakım girişimlerde bulunan, ama, bunu son noktaya ulaştırılamayan bir konuma düşmez; çünkü, 1982 Anayasası ilkelerine dayalı bir içtüzük yapmak, gerçekten çok önemli bir görev olarak omuzlarımızdadır. Bu görev sorumluluğu içerisinde, bir içtüzük önerisi, bir içtüzük değişikliği önerisi paketi hazırlanmıştır; ama, hemen söyleyelim ki, içtüzükle ilgili sorunları gidermek için takip edilecek en uygun, en ideal yol, olması gereken, içtüzüğün bütünüyle ele alınıp, bütünüyle bugünün ihtiyaçlarına uygun çözümler halinde ortaya çıkarılmasıdır. Ne yazık ki, biraz önce de söylediğim gibi, bu, çok uzun zaman alan bir faaliyettir ve bundan önceki girişimlerin, istenen çabuklukla sonuca ulaştırılamaması, bu yolun ilk adımda denenmesinden, bu değişiklik önerisi sahiplerini alıkoymuştur.

Acilen çözümlenmesi gereken birtakım sorunlar vardır. Halen yürürlükte bulunan içtüzük, daha doğrusu, 1982 Anayasasından önce, 1961 Anayasasının esaslarına göre çıkarılmış olan içtüzük, bazı hükümleri bakımından, Anayasayla çelişki halindedir. Bu çelişkilerin giderilmesi lazımdır.

Bu içtüzükte, tek meclis esasına dayalı olan Meclisimizin birtakım gereksinimlerini karşılayamayacak hükümler mevcuttur; çünkü, 1980 öncesinin içtüzüğü, çift meclis esasına dayalı olarak şekillendirilmiştir ve çift meclisten birine verilen yetkiler, bazen, diğerinde olmamaktadır; Millet Meclisinin sahip olmadığı birtakım yetkiler Cumhuriyet Senatosundadır veya birtakım yetkileri Cumhuriyet Senatosu, Millet Meclisiyle birlikte kullanılmaktadır ve düzenlemeler bunlara dayalı

olarak şekillenmiştir. Bu tür düzenlemelerin de, 1982 Anayasası çerçevesinde, günümüzün ihtiyaçlarına cevap veremeyeceği ortadadır.

Birkısım düzenlemeler ise, ağır aksak işleyen bir Parlamento yapısının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Halbuki, günümüzde, sorunlar sıratle Parlamentonun karşısına çıkmaktadır ve bunların başarılı bir şekilde çözümlenebilmesi için, aynı sıratle hareket edilmesi gerekmektedir. Bu sıratin de, ilk önce, yasa önerilerinin, yasa tekliflerinin ilk görüşüldüğü yer olan komisyonlarda kendisini göstermesi söz konusu olmaktadır.

İşte, bütün bu ihtiyaçlar, ortaya çıkan bütün bu sakıncalı durumlar, bütünlüyle olmasa bile, acilen çözümlenmesi gereken birtakım konularda, bir İttüzük değişikliğini gündeme getirmek ihtiyacını ortaya koymuştur. Şu anda, değerli milletvekillerimizin karşısına çıkmış olan İttüzük değişikliğine ilişkin öneri, bu düşüncelerle şekillendirilmiştir; ama, sözlerimin başında da söylediğim gibi, birtakım güncel gereksinimlerimizi, bu İttüzük değişikliği önerisi paketiyle çözümledikten sonra, İttüzük konusunu bir kenara atmak, çok büyük hata olacaktır. İttüzüğün, bütünlüyle yeniden ele alınması, bu Meclisin öncelikli görevlerinden biri olmalıdır; mutlaka olmalıdır ve bu İttüzüğe hâkim olacak felsefe doğrultusunda, Yüce Meclisimizin üzerinde anlaştığı ilkeler doğrultusunda, İttüzüğün bütün hükümlerinin ele alınması gerekmektedir. Önümüze gelen teklif, sadece, acilen çözüm getiren bir tekliftir; bunun arkasından, İttüzüğün bütünü, üzerinde ortaklaşa anlaştığımız bir anlayış çerçevesinde yeniden ele alınmalı ve yeniden şekillendirilmelidir. Bu konuda, Yüce Meclisimizin, bundan önce yapılan, fakat, başarı noktasına ulaşmayan çalışmaların akıbetine uğramayan ve Türkiye Büyük Millet Meclisini gerçekten ferahlatacak bir İttüzük ortaya koymak suretiyle çalışmalarını noktalayacağına olan güvencim içerisinde, sizleri saygıyla selamlayarak, sözlerime son veriyorum. (CHP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Araslı.

Anavatan Partisi Grubu adına, Sayın Abdülkadir Baş; buyurun.

Sayın Baş, süreniz 20 dakikadır.

ANAP GRUBU ADINA ABDÜLKADİR BAŞ (Nevşehir) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; İttüzük değişikliği teklifiyle ilgili, Grubum adına görüşlerimi açıklamak üzere huzurunuzda gelmiş bulunuyorum; hepinize saygılar sunuyorum.

Parlamento içtüzükleri, kısaca, parlamentoların çalışmalarını tanzim eden metinler şeklinde tarif edilebilir; yani, parlamentonun toplanmasını, gündemini, gündemdeki mevzuların müzakere edilip karara bağlanma yollarını ve anayasanın parlamentoya verdiği diğer görevleri ifa yollarını ve şekillerini gösteren metinlerdir. Anayasalar, genel kaideleri koyarlar; bunların uygulanması kanunlarla düzenlenir. Konu parlamentoya ait ise, bunun uygulanmasını da içtüzükler gösterirler.

Anayasamızın 95 inci maddesi "Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İttüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir" hükmünü amirdir. İttüzüklerin Anayasaya aykırı olmayacağı, kabul edilen bir esas olmakla birlikte, bu husus Türk hukuk mevzuatında ayrıca tanzim edilmiştir. Özellikle, 1957 yılında değiştirilen Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesinin memleketimizin siyasi hayatında oynadığı roller sebebiyle, İttüzüklerin Anayasaya aykırı olmaması için, Anayasa Mahkemesinin kontrol yetkisi temin edilmiştir. Böylece, içtüzükler yoluyla Anayasanın müsaade etmediği sonuçlara varılması engellenmek istenmiştir.

İttüzüklerin, bir devletin siyasi hayatında oynadığı rol, ilk anda çok defa dikkate alınmaz ve küçümsenirse de, uygulamada öyle olmadığı, parlamentonun, devlet ve anayasa tarafından kendi-

sine tanınan fonksiyonlarını ifa etmesini sağlayan, garanti eden metinler olduğu görülmektedir. Öyleki, anayasadaki hükümler, parlamento elinde bu suretle bir mana ifade etmiş olacaktır. Yasama meclisi içtüzükleri, yalnız parlamento içi faaliyetlerde değil, o ülkenin siyasi hayatının gelişme şekli ve istikametinde de büyük rol oynarlar.

Anayasada, meclislerin çalışmalarına ait düzenlenmiş genel hükümler, ancak içtüzükler yoluyla tatbik edilebilmektedir; çünkü, içtüzük hükümleri, anayasa hükümlerine nazaran daha ayrıntılı ve somut hadiselerle kolayca uyduurulabilen hükümlerdir.

1957 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesinde yapılan değişiklik, o zamanki parlamento içi ve dışı faaliyetlere son derece etkili olmuş ve hatta 27 Mayıs 1960 hareketinin sebeplerinden biri olduğu da hukukçular tarafından ileri sürülmüştür.

İçtüzüklerin, siyasi partiler açısından da önemleri küçümsenemez. Siyasi partiler, parlamento içi faaliyetlerini içtüzüğe göre uyarlamak zorunda olduklarından, bu hükümlere son derece dikkat ederler ve ondan azamî istifadeyi temin etmek için gayret sarf ederler. Bu nedenle, içtüzüklerin, siyasi partiler bakımından, hedeflerine ulaşmak için önemli bir güç olduğu, yapılan küçük bir değişikliğin bazen çok büyük sonuçlar doğurduğu gerek ülkemizde gerekse yabancı ülkelerde görülmüştür.

İçtüzüklerin önemini ve mahiyetini kısaca belirttikten sonra, onüç yıldır Parlamentonun gündemini işgal eden ve her yasama döneminde ele alındığı halde bir türlü sonuçlandırılmayan içtüzük değişikliği teklifine ilişkin görüşleri şu şekilde ifade edebiliriz:

Değerli milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına hız ve etkinlik kazandıracak, Anayasaya uygun, çağdaş bir içtüzük düzenlemesine ihtiyaç olduğu, tüm siyasi partilerin ortak görüşü olarak ortaya çıkmıştır. Buna rağmen, önceki yasama döneminde, bu hususla ilgili yapılan çalışmalar ve hazırlanan içtüzük değişikliği teklifleri, maalesef, sonuçlandırılmamıştır. Diğer taraftan, oniki yılı aşkın bir süredir, kendi içtüzüğünü dahi Anayasaya uygun hale getirememiş bir Meclisin görüntüsü, kamuoyu nezdinde müspet değerlendirilmemektedir. Bu açıdan, konunun daha gerçekçi bir yaklaşımla ele alınarak, mevcut içtüzüğün, Anayasa ile çelişen maddeleri yanında, değiştirilmesinde zaruret görülen ve Anayasa değişikliğini gerektirmeyen bazı maddelerinin değiştirilmesine yönelik kısmî bir değişiklik teklifinin öncelikle ele alınarak sonuçlandırılmasının daha gerçekçi bir çözüm olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle hazırlanan ve Anayasa Komisyonuna havale edilen tüm teklifler değerlendirilmiş, partilerarası komisyonun kabul ettiği metin esas alınarak bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre Anayasa gereği olan değişiklikler yapılmaktadır. Çift meclis sisteminde, birleşik toplantı içtüzüğünde yer alan meclis soruşturması ve Yüce Divana sevk, cumhurbaşkanının seçimi ve andiçmesi, savaş hali ilanı ve Silahlı Kuvvetlerle ilgili kararlara ait hükümler Anayasaya uygun biçimde düzenlenmiştir. Çift meclis sisteminde, karma kurulan komisyonlar ile kanunla kurulan komisyonlar ilgili maddeye alınmıştır. Millet Meclisi içtüzüğünün yerleşmiş, müesseseseleşmiş ve alışılmış kuralları korunurken, çalışmalarda tıkanıklığa yol açan hususlarda bazı düzenlemeler de yapılmıştır.

Meclis Başkanına, işlerde birikme olması halinde, komisyon başkan ve üyelerini uyarma ve durumu Genel Kurula bildirme görevi yerleştirilmiştir. Esas ve tali komisyonlara aynı anda havale usulü getirilmiş, tali komisyonlara 10 günlük süre tanınmış ve bu süre içinde cevap alınamadığında, esas komisyonun konuyu görüşmesine olanak sağlanmıştır.

Yeni kurulan bir hükümetin güvenoyu almasından itibaren 10 gün içinde iktidar grubu veya gruplarının istemi üzerine komisyon başkanı, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçiminin yenilenmesine dair bir düzenleme yapılmıştır. Hükümetin gündem dışı söz talebinde, siyasi parti gruplarının yanı sıra, grubu bulunmayan milletvekillerinin de konuşabilmesi için bir milletvekiline söz verilmesi esası getirilmiştir.

Genel Kurulda yeniden görüşme, yetki kanunları ve kanun hükmünde kararnamelemlerin nasıl görüşüleceğine dair hükümler getirilmiştir. Medenî Kanun, Ceza Kanunu, Ticaret Kanunu gibi çok sayıda madde içeren ve kapsamlı bir bütün oluşturan temel kanunların sistematığının bozulmadan görüşülebilmesi için, Danışma Kurulunun oybirliğiyle önermesi ve Genel Kurulun kabul etmesi koşuluyla, özel görüşme usullerinin getirilmesi düzenlenmiştir.

Anayasa değişikliklerinin görüşülmesinde, Anayasanın 175 inci maddesine uygun düzenleme yapılmıştır. Yazılı ve sözlü sorularda tıkanmaları önleyici düzenlemeler getirilmiştir; 3 birleşim sözlü sorusu cevaplandırılmayan milletvekiline, 5 dakika kürsüden konuşma hakkı verilmiştir.

Araştırma komisyonlarına önce 3 ay süre, çalışmalarını bitirmemeleri durumunda da, 1 aylık ek süre tanımıştır. Bu süre sonunda da çalışmalar tamamlanmazsa 15 gün içinde Genel Kurulda görüşme açılması usulü getirilmiştir.

"Hükümet programının görüşülmesi; göreve başlarken güvenoyu" başlıklı 105 inci maddenin son fıkrasının son cümlesi metinden çıkarılmıştır.

"Gensoru", "Meclis Soruşturması ve Yüce Divana Sevk", "Cumhurbaşkanının Vatana İhanetle Suçlandırılması", "Dilekçe Komisyonu", "Cumhurbaşkanı Seçimi ve Andîçme Töreni", "Olağanüstü Yönetim Usulleri", "Savaş Hali İlanı ve Silahlı Kuvvetlerle İlgili Kararlar" ve "Üyeliğin Düşmesi" ile ilgili maddeler, Anayasa gereği olarak yeniden düzenlenmiştir.

Çerçeve I inci maddeyle, Anayasamızın ve tek meclis sisteminin gereği olarak, 50-60 madde, kelime, ibare ve cümle değişikliği yapılmıştır. Bu madde, bir paket madde niteliğindedir. Bu maddeyle, büyük ölçüde, Anayasa ve tek meclis sistemine uyum sağlanmaktadır.

Sayın milletvekilleri, teklif, bugüne kadar yapılan en geniş kapsamlı bir değişikliği öngörmektedir. Bu teklifin bir özelliği de, yukarıda belirttiğim gibi, partilerarası komisyonda büyük ölçüde tasvip görmesidir. Şüphesiz ki, daha kapsamlı bir değişiklik teklifi de düşünülebilir; ancak, bunun zorluklarını, daha önceki tatbikatlardan da bahsederek, izah etmiş bulunuyorum. Bu teklifin kabulü, hem Meclisin çalışmasını kolaylaştıracak hem de Komisyonda, kamuoyunda, Yüce Meclis lehine kanaat oluşmasını temin edecektir. Bu itibarla, Grubumuz, bu teklife, bu değişikliğe müspet bakmaktadır.

Bu vesileyle, Yüce Heyetinize tekrar saygılar sunuyorum. (ANAP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum Sayın Baş.

Demokratik Sol Parti Grubu adına, Sayın Metin Bostancıoğlu; buyurun efendim.

DSP GRUBU ADINA METİN BOSTANCIOĞLU (Sinop) – Sayın Başkan, sayın parlamenterler; 1973 tarihli İttüzüğümüzün bugüne kadar değiştirilmesi gerekirken, bu, 20 nci Döneme kısım olmuştur. Demokratik Sol Partinin, İttüzüğün değiştirilmesi konusundaki görüşlerini nakletmek üzere huzurlarınızdayım. Görüşlerimizi naklederken, benden önce konuşan kıymetli parlamenter arkadaşlarımın, Anayasa Komisyonu üyeleri ve Partilerarası İttüzük Komisyonu üyesi arkadaşlarımın söylediklerini tekrardan kaçınacağım. Bu nedenle, konuşmam özet şeklinde ve kısa olacaktır.

Sayın parlamenterler, 1973 tarihli İttüzük, iki meclisli parlamenter sistemi kabul eden 1961 Anayasasına paralel olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasasına uyum sağlamak için bu İttüzüğün değiştirilmesi gerekirdi; ancak, sadece Anayasaya uyum sağlamak için, İttüzüğün değiştirilmesi yeterli olmayacağından, çalışmalarda, hızlı çalışan, demokratik esaslara dayalı çalışan bir İttüzüğe ihtiyaç görülmüş ve İttüzük değişiklik teklifi, işte bu ihtiyacı karşılayacak şekilde, hızlı ve demokratik çalışan bir Meclis oluşturabilmek için değişiklik önerileriyle huzurunuzda gelmiştir. İttüzük değişikliği hazırlanırken, hızlı çalışma arzu edilmiş; ancak, muhalefetin sesinin de kısılmaması için, hakkaniyetli, adaletili bir İttüzük değişikliği getirilmiştir.

Demokratik Sol Parti, hızlı çalışan, demokratik esaslara dayalı çalışan bir Meclisin, Anayasa-da emredilen hususların dışında, kanunların emrettiği düzenlemelerin de İçtüzükte olmasını uygun görmüş ve görüşlerini bu İçtüzük değişikliği teklifine geçirmiştir.

Bu çalışmalarda, Millet Meclisi İçtüzüğü'nün yerleşmiş müesseselerinin ve alışılmış kurallarının korunmasına ihtiyaç vardı ve yerleşmiş müesseselerle, alışılmış kurallar muhafaza edilmiştir. Birleşik toplantı içtüzüğüne ihtiyaç olmadığından, o da kendiliğinden ortadan kalkmıştır. Noksanlık ve boşluk görülen hususlar hakkında daha önce konuşan arkadaşlarımız görüşlerini bildirdiler, ben, burada da tekrardan kaçınacağım. Yalnız, bir hususa dikkatinizi çekeceğim:

Kıymetli parlamenterler, dağıtılan İçtüzük teklifinde birtakım matbaa hataları vardır; onları maddeler geldikçe götüreceğimiz için üzerinde durmuyorum.

Meclisimizin, Anayasaya uygun, demokratik esaslara uygun hızlı çalışması, çalışmalarının engellenmemesi için hazırlanan bu İçtüzük teklifinin Meclisimize ve ülkemize güzellikler getirmesini diliyor, saygılar sunuyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Bostancıoğlu.

Bu arada, Sayın Bostancıoğlu'nun uyarısı nedeniyle bir açıklama yapma ihtiyacındayım. Matbaa hataları düzeltilmiştir; İçtüzük, tutanağa düzeltilmiş biçimiyle geçmektedir.

Refah Partisi Grubu adına, Sayın Ali Oğuz; buyurun.

Sayın Oğuz, streniz 20 dakika.

RP GRUBU ADINA ALİ OĞUZ (İstanbul) – Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlarım; Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan ve 4 Arkadaşının; Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Başkanı ile Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu İçtüzüğe Bazı Maddeler Ekleneceği Hakkında İçtüzük Teklifi ile İstanbul Milletvekili Emin Kul'un; Gümüşhane Milletvekili M.Oltan Sungurlu'nun; Denizli Milletvekili Hasan Korkmazcan'ın; İzmir Milletvekili Gencay Gürün ve Bursa Milletvekili Turhan Tayan'ın; Kütahya Milletvekili Mustafa Kalemlin'in; Kocaeli Milletvekili Şevket Kazan ve 6 Arkadaşının; Erzurum Milletvekili Lütfü Esengün'ün; Kayseri Milletvekili Recep Kırış'ın; Cumhuriyet Halk Partisi Grup Başkanvekili İçel Milletvekili Oya Araslı'nın ve Hatay Milletvekili Atilla Sav'ın; Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporu üzerinde müzakere yapıyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bu teklifle ilgili olarak Grubum adına görüşlerimizi arz etmek üzere huzurlarınızdayım.

İçtüzüğün ehemmiyetini, benden önce konuşan birkısım arkadaşımız bir sessiz anayasa, birkısım arkadaşımız Anayasanın rahatlıkla uygulanması ve birkısım arkadaşımız da Meclisin rahat çalışmasına, sızatlı çalışmasına, verimli çalışmasına vasıta olacak ve bu çalışmayı temin edecek bir kanun olarak tavsif ettiler; doğrudur. Ancak, 1973'ten beri bu Mecliste bulunan bir arkadaşınız sıfatıyla şunu ifade edeyim ki, bu İçtüzük tadili, yıllar yılı, hep dört başı mamur, güzel, mükemmel "efradını cami ayyarını mani" şekilde hazırlanması hususunda gayretler sarf edilmesine rağmen, bir türlü başarılamamıştır. Bütün arkadaşlarım, hele bu Meclisin eski üyeleri bunu çok iyi bilirler.

Değerli arkadaşlarım, özellikle geçen dönemde, yani 19 uncu Dönemde, İçtüzükle ilgili hazırlıkların bir an evvel ele alınıp, tam ve kâmil manada bütün İçtüzük maddelerinin değiştirilmesi hususunda bir gayret içerisinde girilmişti. Bunu, yine, arkadaşlarım da hatırlayacaklar. Bir taraftan Anayasa Komisyonumuz bu hazırlıkları yaptırırken, bu hazırlıklar devam ederken, bir taraftan da Meclis Başkanımız, bütün partilerin başkanlarını davet ederek, gelin, beraber bir İçtüzük teklifi hazırlayalım, bunu Anayasa Komisyonuna sevk edelim, bu bir an evvel çıksın ve mevcut aksaklıkların hepsi giderilsin şeklinde bir arzu izhar etti. Bu arzuya uyularak, parti başkanları ve onların tem-

silcisi olarak gönderilen arkadaşlarımız, oturup, böyle bir çalışmayı, uzun uzun, haftalarca devam ettirdiler ve o çalışma, Anayasa Komisyonuna geldi; fakat, epeyce bir mesafe katedildiği halde, maalesef, Anayasa Komisyonunda, bu çalışma kâmil manada değerlendirilip, ortaya bir şey koyma imkânı olmadı.

Biz, o zaman da, Anayasa Komisyonunda bu hizmetleri devam ettiriyorduk. Anayasa Komisyonu, bu gelen teklifin yeterli olmadığı mülahazasıyla bir alt komisyona bunu havale etti; hangi metin üzerinde çalışmamızın daha doğru olacağı hususunu tezekkür etti ve işi alt komisyona havale etti. Alt komisyonda, uzun uzun, haftalarca çalışılarak -özellikle, arkadaşlarımızın da büyük gayretleriyle- bir alt komisyon metni hazırlandı ve Komisyonumuza geldi. Ben, gerek alt komisyonda gerekse Komisyonunda emeği geçen bir arkadaşınız olarak ifade ediyorum. Bu hazırlanan metnin rahatlıkla müzakere edileceği ve bir an evvel çıkacağı ümit ediliyordu; fakat, beklenen olmadı, dönem sonu geldi ve bu içtüzük teklifi de, böylece, kadük oldu.

Sonra, tekrar geldik bu Meclise. Bu sefer, arkadaşlarımız, Sayın Başkanımız Kalemli'nin 21 maddeden ibaret bir teklifini getirdiler. Müsterek komisyonda, partilerarası komisyonda, bunun üzerinde de uzun uzun müzakereler yapıldı. Bu maddelerin birçoğunun Anayasada yapılan değişikliğin içtüzüğe inikasıdan ibaret olduğu hususunda hepimiz mutabıktık. O sebeple müzakereler fazla uzamadı. Maddelerin birçoğunda ittifak ettik ve bunların geçmesinin tabii olduğunu kabul ettik, bir kısmı için de "gelin, bunlara, bugün için acil olarak kabul ettiğimiz başka maddeler de dahil edilsin; hatta ve hatta, kabilse, içtüzüğün tamamı ele alınarak, tamamı üzerinde müsterek bir metin hazırlanarak bu yapılsın" dedik; fakat, bunun çok zaman alacağı, belki de, öbür hazırlıklar gibi, daha evvelki çalışmalarımız gibi netice vermeyeceği endişesiyle, arkadaşlarımız, mevcut maddeler ve metinler üzerinde müzakere yapmamızın doğru olacağını ifade ettiler ve tahmin ediyorum, üç veya dört hafta süren bir çalışmadan sonra, ortaya bir metin çıktı.

Değerli arkadaşlarım, bu metin üzerinde, özellikle 1 inci maddeyi bir torba madde halinde, mevcut içtüzüğün gerek daha önceki her iki Meclisin içtüzüğü mahiyetinde hazırlanmış olması, Senatoya atıf yapan, Senato içtüzüğünün müzakeresinde ve maddelerinde getirilen kolaylıkları ve özellikleri nazara alan değişikliklerin bulunması sebebiyle gerekse müsterek toplantının da içtüzüğü olması hasebiyle, ilgili maddelerin çıkarılması hususunda müsterek bir madde halinde hazırlanarak getirdiler. Bu madde, birçok maddede mevcut olan gerek Senato içtüzüğünün hükümlerini gerekse müsterek toplantıda tatbik edilen içtüzük hükümlerini kaldırıyor ve bazı maddelerde de değişiklikler getiriyordu. Biz "bunun ayıklanmasında oldukça zorluklar olur, bunun tatbikatında da yine zorluklar ortaya çıkar; bu değişikliği her maddede, yeri geldiğince yapalım; bu daha açık olur, daha rahat olur ve tatbikatı da daha kolay olur" diye ifade ettik; fakat, bu görüşümüz iltifat görmedi ve o madde öylece geçti.

Ondan sonraki maddelerdeyse, görüşlerimizi bildirdik, muhalefetimizi bildirdik, hatta, önergeler vererek değişiklik yapılması hususunda tekliflerimiz oldu, tabii, azınlıkta olduğumuz için, onlar da kabul görmedi ve böylece, yukarıya, Anayasa Komisyonuna, içtüzük tadiliyle ilgili tasarı çıktı.

Oradaki müzakerelerde de, yine elimizden geldiği kadar arkadaşlarımıza yardımcı olmak için, eğer tamamını çıkaramıyorsa, hiç olmazsa, acil bir şekilde Meclisin çalışmalarını temin edecek, süratlendirecek, bir taraftan iktidarı rahat çalıştıracak hükümler getirirken, diğer taraftan da muhalefete, rahat muhalefet yapabilecek ve muhalefetin tekliflerini gündeme getirip tatbikatta onlara da imkân verecek maddelerin getirilmesi hususunda tekliflerimiz oldu; fakat, maalesef, onlar da kabul görmedi. Onlara ait önergelerimizi, o maddeler geldiği zaman, burada, yine huzurlarınıza getireceğimizi ifade ediyorum.

Değerli arkadaşlarım, benden önce konuşan arkadaşlarım, hakikaten, mevcut maddeler üzerinde özellikle ve ehemmiyetle durulması ve bu maddelerin, sıhhatli bir şekilde müzakere edilerek, işler maddeler haline getirilmesi hususuna işaret ettiler. Ben de buna işaret etmek istiyorum. Meclisimizden kanunlar çıkarıyoruz. Bu kanunlar, Hükümet tasarısı veya arkadaşlarımızın hazırladıkları teklifler olarak huzurunuzda geliyor. Bir müddet sonra bakıyoruz ki, atladığımız hususlar olmuş; çok kısa bir zamanda, bir tarafta bir arızanın meydana geldiğini, bir eksikliğin ortaya çıktığını müşahade ediyoruz. Beşeriz; hepimizden hata sâdir olabilir, yanlışlık yaparız; ama, bu yanlışlıkları çoğaltacak ve bu yanlışlıkları ikide bir gündeme getirecek hususları da nazara alıp, bunlardan kaçınmamız lazım.

Mesela, bugünkü tatbikatımız, Meclisin büyük bir kısmı, ittifakla "şu kanun tasarısı bizim elimize gelmedi" dediler; doğrudur, benim de elime gelmedi. Haklı olarak, Grup Başkanvekili arkadaşımız da arkadaşlarımızı ikaz etti ve "kutularınıza gelmiş olabilir, oradan arayın" dedi. Ben, oraya geldiğine de ihtimal vermiyorum; çünkü, kutularımızdaki evraklar, günü gününe bize geliyor. Benim elime geçmedi ve ben inceleme imkânını bulamadıysam, öbür arkadaşlarım... Ben komisyon üyesiyim, bunlar hakkında az da olsa bir bilgim var; ama, öbür arkadaşlarımızın hiçbir bilgisi yok. Halbuki, bizim aramızda, sayıları elliye yaklaşan değerli hukukçu arkadaşlarımız var; sizin aranızda da çok değerli hukukçular var. Bu arkadaşlarımız, bunu inceleme fırsatı bulup, gelip, burada genel mahiyette dahi olsa fikirlerini söyleyemeyeceklerse, bu, bir eksiklik.

Nasıl ki, biraz önce müzakere ettiğimiz değerli sanatçıları büyükelçi yapma hususundaki gayretlerimizde noksanlığımız veya yanlış yaptığımız anlaşıldı ve komisyon, güzel bir örnek ortaya koyarak o tasarıyı geri çektiyse, ben, özellikle bir ihtisas komisyonu olan Anayasa Komisyonumuzdan aynı olgunluğu bekliyorum. Arkadaşlarımız, biraz önce ancak komisyondan kalma bilgileriyle veya bazılarının bir ön hazırlığı varsa onları burada ifade ederek, teklifin geneli üzerinde fikirlerini dile getirdiler. Halbuki, gönül isterdi ki, arkadaşlarımızın hepsi hazırlıklı olarak gelsinler ve burada, kâmil manada fikirlerini ortaya koysunlar. Bu, mümkün olmadı. Değerli Başkanımıza bunu arz etmek istedim; o da beni dinlemedi ve "artık görüşmeye geçmiş olduk, genelini görtüşeceğiz" diyerek Ahmet İyimaya kardeşime hemen söz verdi.

Ben diyorum ki, dünyanın her yerinde kanunlar yapılmıştır; ama, hiçbiri bizde yapılan kanunlar kadar aceleyle getirilmemiştir. Mesela, biz, bir Medenî Kanunumuzla iftihar edemeyiz. Diyebilir miyiz ki, bunun üzerinde çok emeğimiz var; hayır. O gnlün komisyonu rahat çalışmayınca, fiilen medenî kanununu, İsviçre Medenî Kanununu hemen tercüme edin getirin demişler. Burada da aynı şeyi yapmayalım değerli kardeşlerim. Niye; İsviçre Medenî Kanunu hazırlanırken, ilmiî bir heyet onu hazırladı; üniversiteler onu gözden geçirdi, barolar onu inceledi, hukukçular görüşlerini belirtti; özellikle büyük ve değerli hukukçuların görüşleri alındıktan sonra, Neuchâtel Kantonunda değerli bir hukukçunun -o ülke için değerli olan bir hukukçunun- önlüne konuldu, o da bunu elden geçirdi; tam on yıl süren bir müzakereden sonra, İsviçre Medenî Kanunu ortaya çıktı; fakat, buna rağmen, bizde, tam ve kâmil manada bize yarayan bir kanun olarak tatbik ettiğimizi söyleyemeyiz; çünkü, o, İsviçre için hazırlanmıştı, bizim için değil.

Burada da bir yanlışlık yaptığımız kanaatindeyim. Gelin, arkadaşlarımıza araştırma fırsatı verelim. Arkadaşlarımız, ellerine gelen metinleri, gelmediyse temin ettikleri metinleri, inceleyerek huzurlarınıza gelsinler ve hiç olmazsa, geneli üzerinde, rahatlıkla, gruplar, görüşlerini ifade etsinler.

Maddelerde lazım geleni söyleyeceğiz. Saat 19.00'a şurada az bir zaman kaldı; birkaç madde ya geçiririz yahut da geçiremeyiz; ama, gelin, bunu aceleyle getirmeyelim. Bir anayasa nasıl acele olarak görüşülmeye müstahak değilse, uygun değilse, o anayasanın tatbikatından ibaret olan şu ta-

dilatta -hatta, büyük bir kısmı anayasa tadilatının içtüzüğe inikası olarak tarif ettiğimiz maddelerde- olsun, arkadaşlarımızın görüşlerinin buraya inikasının nasıl olacağını, bir hukukçuya yakışır bir şekilde fikirlerini ifade ederek getirmelerinin uygun olacağını düşünüyorum. Eğer, bunun hilafına hareket edersek, birçok yanlışlıkları beraber yapacağımız ve bundan da hiçbir surette hayırlı bir netice çıkmayacağı endişesindeyim diye ifade ediyorum.

Değerli arkadaşlarım, tabii ki, içtüzük tadili yapılmalı; yapılmasın demiyor hiçbir parti. Burada, bütün partiler -muhalafet de, iktidar da- içtüzükten mustaribiz. Grubu olmayan partili arkadaşlarımız, içtüzükte, kendilerine imkân ve fırsat veren maddeler olmadığını, gelip, bizim komisyonumuzda açıkça ortaya koydular, bizden yardım istediler ve "bize fırsat verin; siz, gruplar olarak, şu şu imkânları çok rahat kullanıyorsunuz; ama, biz, grubu olmayan milletvekilleri olarak sıkıntıdayız, bu imkânları bize verin" dediler. Orada, arkadaşlarımızın, kısmen görüşleri dile getirildi. O madde geldiği zaman, burada, yine onu müzakere edeceğiz; ama, ben inanıyorum ki, genelinde, Anayasanın değişikliği münasebetiyle getirdiğimiz hükümler meyanında, özellikle, Anayasanın içtüzüğe inikasından ibaret olmayan maddelerde, arkadaşlarımızın çok değerli fikirleri gelecektir; onları da tartışacağız.

İçtüzüğün Anayasaya aykırı olan hükümleri olduğu iddia edildi veya Anayasanın -özellikle 96 ncı maddede- içtüzüğe atıf yapan maddelerindeki değişiklikler müzakere edilirken Komisyonumuzda tartışmalarımız oldu. Hatta, ben, arkadaşlarıma sitem ettim, haklı olarak veya haksız olarak; belki bağışlayacaklar, belki de bağışlamayacaklar; ama, görüşlerimi söyledim. Her fırsatta bunları söylemek bizim görevimiz; ama, biz, kanun maddelerini, içtüzük hükümlerini, Anayasa hükümlerini tatbik ederken, kanun vazının gayesinin o maddede murat edilenin ne olduğu hususu üzerinde özellikle ve hassasiyetle durmak mecburiyetindeyiz. Burada, bunu yapmak mecburiyetindeyiz değerli arkadaşlarım.

Eğer uygun görürseniz -ben, teklif ediyorum- maddelere geçilmeden önce, Komisyon, bu teklifi geri çeksin. Bir gün, iki gün, hiçbir şey kaybetmeyiz. Arkadaşlarımız hazırlıklarını yapsınlar; belki eksiklikler gördüler. Hiçbir şeyi dört başı mamur yaptığımızı iddia etmemiz mümkün değil. İnsanız; biz, her zaman hata yaparız; ama, daha mükemmeli yapalım -güzelin daha güzeli vardır değerli arkadaşlarım- ondan sonra huzura getirelim, bunları müzakere edelim derim.

Zaten, şu topluluğumuz, içtüzük tadili yapan bir meclisin topluluğu değil. Biraz sonra istenecek bir karar yetersayısıyla veya bir yoklama istemiyle Meclis çalışmaları biter. Buna mahal veremeyin. Bunları, bugünden, daha ilk günden yapmayalım. Bunlar iyi yollar değil, hayırlı yollar da değil. Biz, buraya çalışmaya geldik, engellemeye değil; ama, bırakın, beraberce, en güzelini, en iyisini yapma hususunda gayret gösterelim diye düşünüyorum. Yine, takdir sizindir.

Değerli arkadaşlarım, bir kanunda veya yapmış olduğumuz bir eserde -hani biraz önceki müzakere ettiğimiz kanunda, yarattık, yaptık filan deniliyor ya- yaptığımız bir maddede, bunları yaparken, bir uzlaşma içerisinde olmamızda zaruret vardır. Eğer uzlaşma hususunda ittifakımız, Batının "konsensüs" diye tarif ettiği, bizim de "ittifak" dediğimiz, "üzerinde anlaşma" dediğimiz hükümlerde bir ittifakımız olursa, beraberliğimiz olursa ben inanıyorum ki, şu maddeler daha sıhhatli olarak çıkar.

Sayın Meclis Başkanımız bunu acele istiyor olabilir; haklıdır. Birkaç hafta uzamış da olabilir, araya bayramın girmesiyle birlikte uzamış da olabilir; ama zaten gündemimizde bir şey yok değerli arkadaşlarım.

BAŞKAN – Sayın Oğuz, son 2 dakikanızın içerisindeisiniz.

ALİ OĞUZ (Devamla) – Hay hay Sayın Başkanım.

Gündemimizde fazla bir şey yok. O sebeple, ben diyorum ki, maddeler hususunda genel mada görüşlerimi ifade etmeyeceğim. Sayın Komisyondan ve Başkanlık Temsilcisinden rica ediyorum. Arkadaşlarımızın önünde metin de yok. İlgili, görevli arkadaşlarımıza "metin getirin" diyoruz, getiremiyorlar. Arkadaşların çoğu, gittiler, dolaplarına baktılar, orada da bulamadılar. Öyleyse biz, milletvekili olarak bir hayalî icraatı işliyoruz; hayalî bir kumaş, hayalî bir elbise gibi. Gelin, yapmayalım bunu. Arkadaşlarımız hazırlıklarını yapsınlar, gelelim, gerek tıtmı üzerinde gerek maddeler üzerinde görüşlerimizi söyleyelim. Kabul edilir veya edilmez, o ayrı mesele; ama, yaptığımız işi noksansız, daha eksiksiz, daha güzel bir şekilde yapacağımızı ümit ediyorum.

Beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için Yüce Heyetinizi hürmetle selamlıyorum efendim. (RP sıralarından alkışlar)

TBMM BAŞKANVEKİLİ KAMER GENÇ (Tunceli) – Sayın Başkan, ben, bir açıklama yapmak istiyorum efendim.

BAŞKAN – Başkanlık Temsilcisi Sayın Kamer Genç, buyurun efendim.

TBMM BAŞKANVEKİLİ KAMER GENÇ (Tunceli) – Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; hepinizi saygıyla selamlıyorum. 20 nci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bütçe kanunundan sonra İçtüzüğü ele alması nedeniyle de Türkiye Büyük Millet Meclisi 20 nci Dönem milletvekillerini ve buna katkıda bulunan tüm görevlileri kutluyorum.

Değerli milletvekilleri, bilindiği üzere, Meclis İçtüzüğü, Meclisin süratle, verimli bir şekilde çalışmasını sağlayan bir belgedir. Bu belgenin çıkarılmasında ve kabul edilmesinde parti yararı söz konusu değildir. Bu belge, Meclisin müşterek malıdır. Meclisin müşterek mal olan bir konuda -herhangi bir siyasî partinin, herhangi bir siyasî iktidarın veya herhangi bir grubun kendi konumuna göre değil, bu çatı altında faaliyette bulunan bütün siyasî partiler muhalefette de olabilirler, iktidarda da olabilirler- önemli olan bu Meclisin sağlıklı çalışmasını sağlayacak bir sistemin yaratılmasıdır.

Ne kadar mükemmel bir içtüzük yaparsanız yapın, bu içtüzük uygulamalarında iyi niyet kural-ları söz konusu olmadığı zaman, bu içtüzüğe göre, Meclisi çalıştıramazsınız.

Şimdi, geçmişte gördük, biliyorsunuz; 19 uncu Dönemde, uzun uzadıya içtüzük müzakereleri yapıldı, geldi; ama, Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemine gelmedi. Ayrıca, 1973 yılında, ilk uyguladığımız tüzük yapılmış; fakat, biliyorsunuz, 1980 yılında ciddi bir darbe oldu, Türkiye'nin anayasal rejimi kökten değişti ve bu anayasal rejime uygun olarak yeni yeni düzenlemeler yapıldı; ama, o Anayasanın geçici 6 ncı maddesine göre -bir geçici hüküm konuldu- denildi ki "Türkiye Büyük Millet Meclisi, yeni içtüzüğünü yapıncaya kadar, mevcut içtüzüğün Anayasaya aykırı olmayan hükümlerini uygular." Şimdi, aradan bu kadar zaman geçmiş, Türkiye Büyük Millet Meclisi, bir türlü, bir içtüzük yapamamıştır. Bu içtüzüğü değiştirmeyi ele almakla, Türkiye Büyük Millet Meclisi, bana göre, çok hayırlı bir iş yapmaktadır ve kendi prestijini de korumayı sağlayacak bir girişimde bulunmaktadır.

Biliyorsunuz, 1982 Anayasasının yapıldığı günden beri, bütün siyasî partiler "biz bu Anayasayı beğenmiyoruz, biz bu Anayasayı değiştireceğiz" dediler; ama, maalesef, bu Anayasa değişmedi, değişmedi, değişmedi ve en son, geldi, 1995 yılında, Meclisin bu Anayasada ciddi birtakım değişiklikler yapmasıyla, Türkiye'de, geniş bir demokratikleşme ve insan hakları konusunda ciddi adımlar atıldı ve hem rejim bakımından hem rejimin dışarıdaki görüntüsü bakımından çok geniş bir iyimser hava doğdu; insanlar rahatladı. Bu Meclisimizin bu içtüzüğü değiştirmesinin de aynı rahatlık havasını getireceğine inanıyorum; çünkü, bu Meclis yirmi seneden beri, yirmibeş seneden beri bir içtüzüğü bile değiştiremiyor diye bir kamuoyu yaratılıyor. Meclis üzerindeki bu baskıyı kaldırmak lazım.

Gerçekten, 1982 Anayasasının değişikliğiyle getirilen birtakım yeni düzenlemelerle, 1973 yılında düzenlenmiş olan mevcut İttüztüğümüz arasında ciddi ayrıklıklar var. Bu, aşağı yukarı tümüyle giderilmiş.

Ayrıca, 1982 Anayasasında getirilen yeni birtakım müesseseler var. Mesela, kanun hükmünde kararname müessesesi var. Gerçi, kanun hükmünde kararname, 1971 yılında anayasal düzenimize girdi, ama... 1982 Anayasası yetki kanunu konusunda yeni bir takım düzenlemeler de getirdi. Bunu da İttüzüğe koymak lazım.

Ayrıca, soru, gensoru, Meclis araştırması gibi denetim yollarında, soruların hazırlanmasında, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında bazı aksaklıklar görüldü. Bunlar, geniş şekilde, yeni getirilen tekliflerle düzeltiliyor ve bunların düzeltilmesi de lazım.

Demin dediğim gibi, ne kadar mükemmel bir düzenleme getirirseniz getirin, o düzenleme uygulayanlar, gerçekten, o kurumda, o düzenlemenin sağlıklı yürütmesi için ciddi bir niyet içinde değillerse, bunu yürütemezsiniz. Mesela, İttüzüğümüze göre, kanun tasarı ve tekliflerinin Mecliste müzakeresi sırasında gruplar, tümü üzerinde 20'şer dakika, maddeler üzerinde 10'ar dakika konuşur, kişisel konuşmalar da bunun yarısıdır. Geçmişte gördük. Arkadaşlarımız çıkıyor, bir yürürlük maddesinde, grup adına 10 dakika konuşmak istiyor. Bu nedir; Meclisin o çalışma stüresini yok etmek demektir. Evet, bir kanunun yürürlük maddesinde konuşulur; ama, o yürürlük maddesinde veya yürürlükte ciddi birçok hata olur veyahut da o kanun tasarısı veya teklifi içerisindeki düzenlemelere göre yeni bir sistem getirilir de çıkılır, iki cümle söylenir; ama, sırf engelleme yapmak üzere böyle bir yola gidildiği zaman, işte, maalesef, yürütülüyor. Yani, demin de dediğim gibi, ne kadar mükemmel İttüzlük yaparsanız yapın, onu uygulayanlar, eğer iyi niyet kuralları içerisinde, hakikaten içerisinde çalıştıkları Meclisi, verimli çalışmayı sağlayacak bir düzenlemeye götürmek istemiyorlarsa, bunu uygulamak mümkün değildir.

Ayrıca, biliyorsunuz, geçmiş yıllarda gördük; çok mükemmel bir kanun tasarısı veya teklifi hazırlanıyor, komisyonlarda müzakere ediliyor, Genel Kurula geliyor, o mükemmel kanun tasarısı veya teklifi üzerindeki bütün emekler, gece yarısı verilen birtakım korsan önergelerle ortadan kaldırılıyor. Özellikle, mesela, vergi yasalarında gördük; bir bakıyorsunuz, son anda bir maddeye öyle bir değişiklik yapılıyor ki...

OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya) – Korsan önerge olur mu, Mecliste böyle şey olur mu?!

TBMM BAŞKANVEKİLİ KAMER GENÇ (Devamla) – Efendim, biz bunları konuştuk...

Şimdi, Sayın Asiltürk, sizden konuşmayı öğrenecek değilim. Size, biraz öğüt vermek istiyorum; böyle kürsüde konuşanlara... Bakın...

OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya) – Meclise hakaret ediyorsunuz.

TBMM BAŞKANVEKİLİ KAMER GENÇ (Devamla) – Efendim, Meclise hakaret yok. Korsan önerge verildi maalesef...

OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya) – Nasıl şey bu ya!..

TBMM BAŞKANVEKİLİ KAMER GENÇ (Devamla) – Efendim, geçmişte gördük. Bir bakıyorsunuz, hiç ilgisi olmayan bir kanun tasarısının veya teklifinin içerisinde başka bir kanun tasarısına veya teklifine ait bir değişiklik yapılıyor ve ondan sonra da memleketin rejimi değişiyor; daha doğrusu, memleketin ekonomisine ciddi birtakım yükler getiriliyor...

OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya) – Ama, buna korsan demeli..

TBMM BAŞKANVEKİLİ KAMER GENÇ (Devamla) – Efendim, korsan önergede bir hakaret yok, Meclise bir hakaret yok; yani, ilgisi olmayan bir konuda önerge vermek demektir.

Ben, bütün arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Diliyorum ki, 20 nci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Bütçe Kanunundan sonra kabul edilecek ikinci kanun teklifi, İçtüzük değişikliği teklifi olacaktır ve bundan dolayı herkes Türkiye Büyük Millet Meclisini tebrik edecektir.

Ben inanıyorum ki, bütün gruplarımız, bu İçtüzüğün, en iyi şekilde, Meclisin en iyi şekilde çalışmasını sağlayacak biçimde değiştirilmesi konusunda, iyi niyet kuralları içinde, birlikte gayret göstereceklerdir.

Bu düşüncelerle, hepinizi saygılarımla selamlıyorum. (DYP sıralarından alkışlar)

BAŞKAN – Teşekkür ederim Sayın Genç.

Komisyon adına, Komisyon Başkanı Sayın Metin Emiroğlu; buyurun.

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANI METİN EMİROĞLU (Malatya) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli arkadaşlarım, gerçekten, İçtüzük çalışmaları, geçen yasama dönemlerinde de daima ele alınmış, fakat, sonuçlandırılmamış çalışmalardır. Muhtelif görüşler -bu çalışmalar açısından- irdelenmiştir. Çok geniş kapsamda bir çalışmayı yapma ve Yüce Meclisin huzuruna getirme düşüncesi; bunun yanında, anayasa değişiklikleri, pratik ihtiyaçlar, boşlukta kalan hususların düzeltilmesine dönük, fakat, kapsamı çok geniş olmayan bir çalışmanın Yüce Meclisin huzuruna getirilmesi... Bu iki görüşten ikincisi tercih edilmiştir; çünkü, birincisinin bugüne kadar yapılması mümkün olmamıştır. Bu çalışmalar uzun süre almıştır ve netice itibarıyla, araya diğer yasama çalışmaları da girdiği için, İçtüzük çalışmalarını ikmal etmek bir yasama dönemi içerisinde mümkün olamamıştır. Bu bakımdan, özellikle, geçen yıl içerisinde yapılan Anayasa değişikliklerinden sonra ve birleşik İçtüzüğün ortadan kalkmasından itibaren, mevcut İçtüzüğün, bu gelişmelerin ışığında pratik anlamda süratle değiştirilmesi düşüncesi önemli bir hale gelmiştir ve bu düşüncenin ışığında bu çalışma tamamlanmıştır.

Çalışma yapılırken, bütün partilerin iştirak ettiği bir partilerarası komisyon, temel metin olarak, Sayın Korkmazcan ve arkadaşlarının metnini esas almış, ayrıca, buna inzimamen, 11 adet teklif -değerli parlamenterlere ait teklifler- alt komisyonda birleştirilmiş, büyük mesailer harcanmış ve bugünkü Anayasa Komisyonu raporu huzuruza getirilmiştir. Bu çalışmalar esnasında, Komisyon -bizim müşahede ettiğimiz husus- gerçekten, Yüce Meclisi teşkil eden bütün partilerin iradesi olarak, İçtüzükte bu değişiklikleri birlikte yapma düşüncesi hâkim olmuştur ve bütün partilerimiz, çok olumlu bir yaklaşım içerisinde, İçtüzüğü birlikte yapma gayreti içerisinde girmişlerdir; bu 11 adet teklifin telif edilmesi açısından da aynı gayret gösterilmiştir. Ben, bu çalışmaya katılan bütün arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum.

Usul bakımından dile getirilen hususa, Komisyon Başkanı olarak ben de katılıyorum. Çok fazla aceleye gelecek bir husus değildir. Anayasa yaparken gösterilen titizliği, İçtüzük yaparken de aynen göstermeliyiz diye düşünmekteyim. Süreler bakımından bu derece aceleye gelmesine de gerek yoktur.

Değerli Başkanım, eğer uygun görürseniz, teklifin tümü üzerindeki görüşmeler aşağı yukarı tamamlanmış bulunmaktadır, çalışma stremimizin de sonuna geldik, bu çalışmaları burada bırakabiliriz ve daha sonra maddelerden devam edebiliriz.

Çok teşekkür ediyorum efendim.

BAŞKAN – Sayın milletvekilleri, şu ana kadar şahısları adına söz talebinde bulunan sayın üyemiz hiç yok.

Bu durumda, teklifin tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış oluyor. Çalışma stremimizin dolmasına da 20 dakika var...

OĞUZHAN ASILTÜRK (Malatya) – Sayın Başkan, Değerli Komisyon Başkanımızın teklifi güzel de, İttizük açısından şu anda tatbik edemeyiz.

BAŞKAN – Onu söyleyecektim Sayın Asiltürk.

Bu nedenle, maddelere geçilmesini oylamak durumundayız...

(CHP sıralarından bir grup milletvekili ayağa kalktı)

ÖYA ARASLI (İçel) – Sayın Başkan, yoklama yapılmasını istiyoruz. 10 arkadaşım da katılıyorlar.

BAŞKAN – Evet.

Yoklama isteminde bulunan milletvekillerinin isimlerini okuyorum: Sayın Oya Araslı (İçel), Sayın Altan Öymen (İstanbul), Sayın Şahin Ulusoy (Tokat), Sayın Ali Dinçer (Ankara), Sayın Yılmaz Ateş (Ankara), Sayın Seyfi Oktay (Ankara), Sayın Ercan Karakaş (İstanbul), Sayın Aydın Güven Gürkan (İzmir), Sayın Mustafa Yıldız (Erzincan), Sayın Fatih Atay (Aydın)

Sayın milletvekilleri, yoklamaya başlamak çok anlamlı olmayacak; çünkü, salonda toplantı yetersayımızın olmadığı son derece açık biçimde görülmüyor. Ayrıca, yoklamayı tamamlamaya zaman da yok; yoklama yaklaşık yarım saatimizi alıyor.

Bu nedenle, (9/3) esas numaralı Meclis soruşturması önergesi ile kanun tasarısı ve tekliflerini görüşmek için, 9 Mayıs 1996 Perşembe günü saat 15 00'te toplanmak üzere, birleşimi kapatıyorum.

(Kapanma Saati: 18.38)

IV. – SORULAR VE CEVAPLAR (Devam)

B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1. – *Elazığ Milletvekili Ahmet Cemil Tunç'un, M.P.M.'nin bazı harcamalarına ilişkin Başbakan'dan sorusu ve Devlet Bakanı Ayfer Yılmaz'ın yazılı cevabı (7/390)*

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Aşağıdaki sorularımın Sayın Başbakan tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına delaletinizi saygılarımla arz ederim.

Ahmet Cemil Tunç

Elazığ

Sorular : 1. Millî Prodüktivite Merkezine 1994-1995 yıllarında reklam gideri olarak ne kadar harcama yapılmıştır?

2. Millî Prodüktivite Merkezine 1994-1995 yıllarında temsil ve ağırlama gideri olarak ne kadar harcama yapılmıştır?

3. Millî Prodüktivite Merkezine 1994-1995 yıllarında ne kadar demirbaş eşya alımı yapılmıştır?